

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ПЕРЕКЛАДАЧІВ В ІТАЛІЇ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ ОСВІТИ

Смислова О. В.

Київський національний лінгвістичний університет

У статті розглядаються особливості підготовки перекладачів у вищих навчальних закладах Італії, пов'язані з реформуванням системи вищої освіти і входженням до європейського простору вищої освіти.

Ключові слова: підготовка перекладачів, ЄПВО, реформування системи вищої освіти.

В статье рассматриваются особенности подготовки переводчиков в высших учебных заведениях Италии, связанные с реформированием системы высшего образования и вхождением в единое европейское образовательное пространство.

Ключевые слова: подготовка переводчиков, ЕЕОП, реформирование системы высшего образования.

The article deals with the features of training of translators in higher educational institutions of Italy, connected with reformation of system of higher education and accession to european educational space.

Keywords: training of translators, european education space, reformation of system of higher education.

Соціально-культурні досягнення останніх років значно наблизили європейські країни до реалізації ідеї Європейського простору вищої освіти (ЄПВО), що базується на інституційній автономії, академічній свободі, рівних можливостях і демократичних принципах, які сприятимуть мобільності, підвищуватимуть можливості працевлаштування, а також привабливість та конкурентоспроможність країн Європи і, зокрема, України [3].

Загалом визначальними критеріями освіти в рамках Болонського процесу є якість підготовки фахівців; зміцнення довіри між суб'єктами освіти; відповідність європейському ринку праці; мобільність; сумісність кваліфікації на вузівському та післявузівському етапах підготовки; посилення конкурентоспроможності Європейської системи освіти [1, с. 4].

Одна з головних проблем сучасної освіти в Україні, і професійної зокрема, пов'язана з неадекватністю рівня її якості та змісту стратегічної спрямованості розвитку світової цивілізації. Тому освітня політика України, враховуючи національні інтереси та орієнтуючись на ідеали людського розвитку, має враховувати загальноосвітні тенденції розвитку, що зумовлюють необхідність суттєвих змін у системі освіти та професійної підготовки. Динамічний розвиток й оперативне реагування на виклики сучасності потребують нової парадигми освіти, що, у свою чергу, зумовлює необхідність пошуку шляхів розв'язання комплексу проблем, пов'язаних з перспективами розвитку і впровадження професійно спрямованої освіти [4, с. 4].

Вступ України до міжнародних інституцій та приєднання до Болонського процесу потребує якісних змін у рівні підготовки перекладачів, завданням яких є одними з перших представляти нашу країну, її могутній науковий і технічний потенціал, національний колорит, багату історію та культуру світовій спільноті.

Нашій державі потрібні перекладачі-професіонали, які глибоко знають свій предмет, мають високу загальну культуру та ерудицію, здатні творчо нестандартно мислити і можуть здійснювати перекладацьку справу України на рівні європейських стандартів. Проблема підготовки фахівців, здатних ефективно працювати в умовах внутрішньої та міжнародної конкуренції, поєднувати

високу культуру та глибокі фундаментальні знання з умінням працювати в колективі, приймати рішення організаційного плану на різних рівнях професійної діяльності, набуває особливої актуальності за умов реструктуризації політичних та економічних структур в українському суспільстві.

Вітчизняні дослідники-компаративісти Н. В. Абашкіна, Н. М. Бідюк, Т. М. Десятов, В. О. Кудін, О. В. Матвієнко, Н. Г. Ничкало, Л. П. Пуховська, А. А. Сбруєва, С. О. Сисоєва та інші наголошують на необхідності широкого вивчення інноваційних підходів до професійного навчання в умовах неперервної освіти. Порівняльний підхід у професійній освіті дозволяє стежити за досягненнями педагогічної науки та практики за кордоном, творчо впроваджувати професійні ідеї у своїй країні. Такий освітній трансферт на сучасному етапі підготовки спеціалістів виступає одним із важливих і продуктивних напрямів удосконалення наукових педагогічних досліджень. Перехід до ступеневої підготовки фахівців, а також орієнтація на неперервну освіту в Україні актуалізують необхідність порівняльного вивчення досвіду інших країн, зокрема освітньої політики Італії.

Проблеми професійного навчання студентів, зокрема професійної підготовки у вищих навчальних закладах, висвітлювалися в дослідженнях А. Г. Андрощук “Професійна підготовка юристів у Німеччині”, В. М. Базуріної “Професійна підготовка майбутніх учителів іноземних мов у Великій Британії”, С. Я. Когут “Системи професійної підготовки соціального педагога у вищих навчальних закладах освіти України і Польщі (порівняльний аналіз)”, Е. Нероби “Професійна підготовка інженерів-педагогів у вищих технічних навчальних закладах Польщі”, О. Ю. Озерської “Професійна підготовка вчителів у вищих навчальних закладах Японії”, Т. Ю. Осадчої “Професійна підготовка викладачів фізичного виховання в університетах США”, Л. В. Сакун “Система підготовки кадрів для сфери туризму в Німеччині”, С. М. Старовойт “Професійна підготовка фахівців з охорони та захисту навколишнього середовища у вищих навчальних закладах Великої Британії” і т. ін.

Різні аспекти професійної освіти перекладача проаналізовані в дослідженнях О. Б. Павлик “Професійно-педагогічна підготовка майбутніх перекладачів до використання офіційно-ділового мовлення”, З. Ф. Підручної “Формування професійної комунікативної компетентності майбутніх перекладачів у процесі фахової підготовки”, Н. М. Соболь “Формування індивідуального стилю професійного спілкування майбутніх перекладачів”, Л. А. Тархової “Формування пізнавальної самостійності майбутніх перекладачів у процесі професійної підготовки”, О. В. Шупти “Формування готовності до професійної творчої діяльності майбутніх перекладачів”.

Проте аналіз педагогічних досліджень показує, що проблема професійної підготовки перекладачів в університетах Італії не була предметом системного вивчення й окремого розгляду.

Метою статті є спроба з’ясувати особливості підготовки перекладачів в Італії в контексті сучасних тенденцій розвитку освіти.

Італія відіграє значну роль у реформуванні сфери вищої освіти європейських країн, оскільки вона була однією з чотирьох країн, які виступили ініціаторами так званого “Європейського простору вищої освіти” (Сорбонська декларація, травень 1998 р.), розпочавши таким чином процес узгодження різних систем вищої освіти, відомий під назвою “Болонський процес” (Болонська декларація, травень 1999 р.).

У травні 2007 року на Конференції міністрів європейських країн у Лондоні був представлений звіт “Bologna Process Stocktaking Report 2007”, з якого випливає (Рис. 1.), що Італія досягла значного прогресу на шляху реалізації ідеї ЄПВО [5, с. 18].

Degree system	
Stage of implementation of the first and second cycle	excellent performance
Access to the next cycle	excellent performance
Implementation of national qualifications framework	good performance

Quality assurance	
National implementation of Standards and Guidelines for QA	very good performance
Stage of development of external quality assurance system	very good performance
Level of students participation	very good performance
Level of international participation	very good performance
Recognition of degrees and study periods	
Stage of implementation of diploma supplement	excellent performance
Stage of implementation of ECTS	very good performance
Lifelong learning	
Recognition of prior learning	very good performance
Joint degrees	
Establishment and recognition of joint degrees	excellent performance

Рис.1. Оцінка щодо Італії в Stocktaking Report 2007

Протягом останніх років система вищої освіти Італії зазнала значних змін, зумовлених адаптацією до європейської моделі вищої освіти. Перший етап реформи ВНЗ згідно з декретом Міністерства освіти Італії №509/99 “Положення про автономію університетів щодо організації навчального процесу” (Regolamento recante norme concernenti l'autonomia didattica degli atenei) відбувся в 1999 р. [7]. Практична реалізація реформи була доручена університетам, які на підставі наданої їм автономії проводили зміни в організації навчального процесу та розроблення нових навчальних планів і програм. 2001/2002 н. р. італійські університети з новою структурою навчального процесу за новими програмами та навчальними планами. Основними положеннями реформи 1999 р. були:

- впровадження двоциклової освіти, так званої системи “3 + 2”: бакалаврат (laurea) та спеціалітет (laurea specialistica);
- впровадження системи залікових кредитів (CFU);
- затвердження нового переліку напрямів та спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у ВНЗ за відповідними ОКР.

Другий етап реформи відбувся у 2004 році згідно з декретом МОН Італії № 270/2004 [7]. Основними положеннями другого етапу реформи були:

- заміна спеціалітету (laura specialistica) на магістратуру (laura magistrale);
- впровадження змін у присвоєнні ступеня після закінчення навчання: диплом бакалавра та диплом магістра (замість диплома спеціаліста). Для отримання диплома бакалавра студент повинен набрати 180 кредитів CFU, склавши при цьому не більше 20 іспитів. Для отримання диплома магістра студент має набрати 120 кредитів CFU, склавши при цьому не більше 12 іспитів;
- впровадження третього циклу освіти – аспірантури (dottorato di ricerca).

Перший цикл надає базову університетську освіту, мета якої – набуття студентами основних знань, умінь та навичок у певній галузі та підготовка до професійної діяльності. Підготовка бакалаврів передбачає наступне навчання за широким спектром спеціальностей у межах певного напрямку. Це дає можливість студенту за рік-півтора до випуску обрати професію відповідно до ситуації на ринку праці та індивідуальних потреб. Мета другого циклу навчання – набуття студентами більш спеціалізованих знань у певній галузі та підготовка до наукової і професійної діяльності.

Спеціальності першого циклу належать до вищої професійної освіти середнього рівня: за ними готують спеціалістів середньої ланки. Спеціальності другого циклу належать до вищої професійної освіти: за ними готують спеціалістів вищої ланки [2, с.13].

Реформа ВНЗ стосується також і післядипломної освіти. Після отримання диплома бакалавра, студенти мають можливість продовжити навчання за Masters програмами I рівня (Master universitario di I livello), терміном навчання 1 рік. Диплом магістра дає можливість вступу на Masters програми II рівня (Master universitario di II livello) терміном навчання 1 рік та до аспірантури (Dottorato di ricerca), термін навчання 3 роки. Професійні курси є альтернативою або доповненням до університетської освіти. Така організація навчального процесу забезпечує можливість чергування періодів навчання та періодів професійної діяльності, що відповідає принципам розвитку структури безперервної освіти (life-long learning).

Після впровадження останньої реформи ВНЗ (декрет МОН Італії № 270/2004) система вищої освіти Італії має такий вигляд (Рис.1):

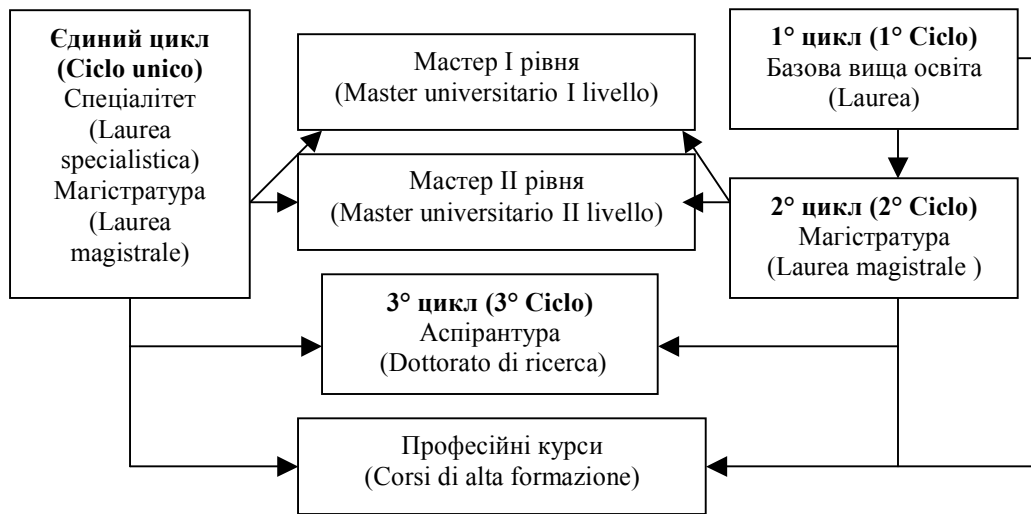

Рис.1. Структура системи вищої освіти Італії

У 2007 р. Міністерством освіти Італії було затверджено новий перелік напрямів, за якими здійснюється підготовка фахівців у ВНЗ за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями. Згідно з декретом від 16 березня 2007 р. підготовка перекладачів за ОКР “бакалавр” здійснюється за напрямом підготовки L 12 “Лінгвістична медіація” (Mediazione linguistica). Підготовка перекладачів за ОКР “магістр” здійснюється за напрямом підготовки LM 94 “Галузевий та усний переклад” (Traduzione specialistica e interpretariato) [9]. Перелік і назви спеціальностей за напрямом підготовки “Лінгвістична медіація” освітньо-кваліфікаційного рівня “бакалавр” та “Галузевий і усний переклад” освітньо-кваліфікаційного рівня “магістр” встановлює кожен університет окремо згідно з освітньо-кваліфікаційною характеристикою випускника ВНЗ. Освітньо-кваліфікаційні характеристики (obiettivi formativi qualificanti) випускника вищого навчального закладу затверджуються Міністерством освіти, вони є спільними для всіх ВНЗ та відображають цілі професійної підготовки, визначають місце фахівців у структурі галузей економіки держави і вимоги до його компетентності, систему виробничих функцій і типових завдань діяльності й умов для їх реалізації. Варіативні частини ОКХ (obiettivi formativi specifici) випускників розробляються вищими навчальними закладами з урахуванням специфіки галузі, регіону та інтересів студентів. Міністерство освіти затверджує також освітньо-професійні програми (attività formative qualificanti), що містять перелік нормативних навчальних дисциплін та рекомендований перелік вибіркових дисциплін, на основі яких ВНЗ розробляють варіативні частини ОПП (attività formative specifiche) підготовки та навчальні плани, які містять перелік

предметів, що вивчаються, обсяг їх у кредитах, розподіл їх по роках навчання та семестрах, способи організації контролю, практики, державної атестації тощо, що відповідає принципам автономії вищих навчальних закладів, проголошених у Болонській декларації [10].

В Італії перекладачів готують 31 Університет та 6 Вищих шкіл перекладачів [11]. Робота Вищих шкіл перекладачів регламентується Наказом МОН Італії № 38 від 10 січня 2002 р. Дипломи про базову вищу освіту, які видаються школами перекладачів, прирівнюються до університетських дипломів про базову вищу освіту. Термін навчання складає 3 роки та становить 180 кредитів (CFU). Після закінчення навчання у Вищій школі перекладачів студенти мають право вступу до університетів за напрямом підготовки “Галузевий та усний переклад” освітньо-кваліфікаційного рівня “Магістр”.

Станом на 2008-2009 н. р. на перекладацьких спеціальностях в Університетах Італії навчалися 26 995 студентів [11].

Університети Італії, пропонують широкий вибір спеціальностей за напрямом підготовки L12 “Лінгвістична медіація” освітньо-кваліфікаційного рівня “бакалавр”. Наприклад: лінгвістична медіація (університет м. Мачерата), лінгвістична та культурна медіація (університет м. Мачерата), усний та письмовий переклад (університет м. Трієсте), письмовий та усний переклад для сфери державного управління, підприємництва та торгівлі (університет Тушіа), мова та культура для туристичної сфери (університет м. Верона) і т. ін. За три роки навчання студенти мають скласти іспити з 20 дисциплін (базових (attivitа formative di base), фахово орієнтованих (attivitа formative caratterizzanti), додаткових і споріднених (attivitа formative affini ed integrative) та дисциплін на вибір студента (scelta studente)), пройти перекладацьку практику, написати дипломну роботу (обсягом не менше 20 сторінок) та набрати 180 кредитів (CFU) [8].

Для вступу на перекладацькі спеціальності необхідно скласти вступний іспит з однієї чи більше іноземних мов (в окремих випадках трьох).

Випускники напряму підготовки L12 освітньо-кваліфікаційного рівня “бакалавр” повинні:

- мати тверді знання принаймні з двох іноземних мов, італійської мови, а також культури народів, мова яких вивчається;

- мати усну та письмову лінгво-технічну компетенцію;

- мати знання щодо структури відповідних мов та базові знання методів лінгвістичного аналізу;

- мати базові знання в економічній або юридичній, або історично-політичній, або географічно-антропологічній, або літературній сферах;

- вміти використовувати технічні засоби для комунікації та передачі інформації;

- мати знання з проблематики основних секторів зайнятості (громадські установи, підприємства, культурна та туристична сфери, сфера охорони навколишнього середовища, і т. ін.) відповідно до потреб регіону та міжетнічних і міжкультурних зв'язків [8].

Випускники можуть здійснювати професійну діяльність у таких сферах: міжнародні зв'язки на рівні міжособистісної та підприємницької діяльності; переклад та редагування документації, звітів, протоколів, ділової кореспонденції; інша діяльність, пов'язана з наданням послуг лінгвістичного характеру підприємствам та державним установам.

Із цією метою навчальні плани передбачають:

- вивчення мовних дисциплін, спрямоване на формування письмової та усної компетенцій з італійської мови та мов, які вивчаються, та на формування основних знань, необхідних для міжмовної та міжкультурної медіації;

- курс вступу до перекладознавства, спрямований на навчання лінгвістичної медіації письмових та мультимедійних текстів, а також текстів, пов'язаних з діяльністю підприємств та основних громадських установ;

- можуть містити базовий курс з усного послідовного перекладу;
- вивчення економічних та/або юридичних дисциплін, пов'язаних з майбутньою професійною діяльністю чи інших дисциплін відповідно до потреб регіону;
- практику на підприємствах, у громадських установах та університетах як в Італії, так і за кордоном або курси чи іншу навчальну та культурну діяльність, що сприяє влаштуванню випускника на ринку праці [8].

Кількість кредитів з базових, професійно-орієнтованих, додаткових та споріднених дисциплін розподіляється приблизно таким чином: базові дисципліни (загальне мовознавство, італійська мова, перша іноземна мова та переклад з першої іноземної мови на I та II курсах, друга іноземна мова та переклад з другої іноземної мови на I та II курсах) = 66 кредитів CFU; професійно-орієнтовані дисципліни (перша іноземна мова та переклад з першої іноземної мови на III курсі, друга іноземна мова та переклад з другої іноземної мови на III курсі, третя іноземна мова та переклад з третьої іноземної мови, усний послідовний переклад з I та II іноземних мов) = 60 кредитів CFU; додаткові та споріднені дисципліни (історія та теорія перекладу, література країни, мова якої вивчається, економічні, юридичні, соціолінгвістичні, географічні дисципліни) = 20 кредитів CFU; курси за вибором студента = 12 кредитів CFU; написання та захист дипломної роботи = 9 кредитів CFU; інші види навчальної діяльності = 13 кредитів CFU. При цьому студенти мають набрати 42 кредити з першої іноземної мови, 42 кредити з другої іноземної мови та 24 кредити з третьої іноземної мови [6]. 1 кредит становить 25 год. лекцій, семінарів та самостійної роботи студентів.

Навчальні плани спрямовані на комплексну підготовку випускників до професійної діяльності. Вся система підготовки підпорядкована головній меті: глибоко і всебічно підготувати спеціаліста цього напрямку, щоб забезпечити його подальшу успішну професійну діяльність і сприяти його професійному зростанню. Маємо зазначити, що, на відміну від навчальних планів підготовки перекладачів українських університетів, навчальні плани італійських університетів не містять таких соціально-гуманітарних та загальноосвітніх дисциплін, як фізична культура, основи безпеки життєдіяльності людини, філософія, культурологія, етика, історія Італії тощо, якщо це не пов'язане з майбутньою діяльністю перекладача. Це, на наш погляд, дозволяє студентам більше часу приділяти саме дисциплінам, безпосередньо пов'язаним з перекладом та майбутньою професійною діяльністю.

Після отримання диплома бакалавра студенти мають можливість продовжити навчання в магістратурі та обрати вужчу спеціальність за напрямом підготовки LM 94 "Галузевий та усний переклад" (Traduzione specialistica e interpretariato): письмовий переклад (університет "La Sapienza", м. Рим), усний і письмовий переклад (університет м. Генуя), переклад та міжкультурна медіація (університет м. Удіне), художній і науково-технічний переклад (Вільний університет мов та комунікації м. Мілан), галузевий переклад (університет м. Барі), науково-технічний переклад (університет Ca Foscari м. Венеція), науково-технічний та усний переклад (університет м. Саленто) тощо. Для вступу до магістратури потрібно скласти вступний іспит.

- Випускники напрямку підготовки LM94 освітньо-кваліфікаційного рівня "магістр" повинні:
- мати високий рівень компетенції усного перекладу та/або письмового перекладу;
  - мати глибокі знання галузевих мов і відповідних сфер їх застосування, включаючи галузі видавничої справи та сфер застосування усного перекладу;
  - мати високий рівень підготовки з теорії та практики усного та/або письмового перекладу;
  - вміти використовувати мультимедійні технології, необхідні для здійснення перекладацької діяльності;
  - вміти використовувати традиційні та електронні засоби пошуку й оброблення інформації;

- вміти здійснювати складну перекладацьку діяльність у сферах усного та/або письмового перекладу, яка вимагає високого рівня лінгвістичної і комунікативної компетенцій [9].

Випускники можуть здійснювати професійну діяльність, пов'язану з високим рівнем відповідальності, в громадських або приватних установах та в міжнародних організаціях у сферах послідовного, синхронного та інших видів усного перекладу, перекладу і редагування текстів у галузі юриспруденції, економіки, медицини, інформатики та мультимедійних технологій, надавати лінгвістичні послуги в галузях видавничої справи, реклами, туризму та культури, а також здійснювати викладацьку та наукову діяльність.

Із цією метою навчальні програми передбачають, крім поглибленого вивчення принципів усного та/або письмового перекладу, дисципліни, спрямовані на формування компетенції з італійської мови та мов, що вивчаються, практичні курси з усного/письмового перекладу з урахуванням галузі застосування; дисципліни, спрямовані на формування компетенції із стилістики та аналізу тексту; дисципліни, спрямовані на формування практичних навичок у веденні документації, перевірці та редагуванні текстів. Вищі навчальні заклади за домовленістю з державними і приватними установами організують проходження практики та стажувань [9].

Студенти-магістранти за два роки навчання мають набрати 120 кредитів CFU з 12 дисциплін, пройти практику або стажування та написати і захистити магістерську роботу.

Що стосується програм "Мастер І рівня" та "Мастер ІІ рівня", університети Італії пропонують широкий вибір спеціалізацій, які визначає кожен університет окремо. Наприклад, Болонський університет на 2010/2011 н.р. пропонує магістерську програму "Переклад для кінематографії (Screen translation)", Генуезький університет – "Юридичний переклад (Traduzione giuridica)" і т. ін.

Викладене вище свідчить про те, що в Італії успішно проходить процес реалізації ідеї ЄПВО. В період з 1999 до 2007 р. італійський уряд провів низку важливих реформ у системі вищої освіти: впровадження трьох циклів освіти та системи післядипломного навчання з метою реалізації принципу навчання впродовж життя; впровадження чіткої системи залікових кредитів; оновлення та затвердження переліку напрямів підготовки фахівців з метою наближення до реалізації єдиної європейської рамки кваліфікацій; розширення автономії ВНЗ і т. ін. Таким чином, можна стверджувати, що підготовка перекладачів у ВНЗ Італії відповідає сучасним тенденціям розвитку освіти.

Література

1. Вища освіта України і Болонський процес: навчальний посібник / [М. Ф. Степко, Я. Я. Болубаш, В. Д. Шинкарук, В. В. Грубінко, І. І. Бабин]; за ред. В. Г. Кременя. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. – 384 с.
2. Маклакова Е. В. Реалізація принципів Болонського процесу в законодавствах Італії та Венгрії / Е. В. Маклакова // Стандарти та моніторинг в освіті. – 2006. – №3. – С. 12-15.
3. На шляху до європейського простору вищої освіти: відповіді на виклики глобалізації: комюніке конференції міністрів європейських країн, відповідальних за сферу вищої освіти (Лондон, 16-19 травня 2007 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/main.php?query=education/higher>
4. Ніколаєнко С. М. Інноваційний розвиток професійно-технічної освіти в Україні / Станіслав Миколайович Ніколаєнко. – К.: Книга, 2007. – 232 с.
5. Cavallini M. Le universita' e il processo di Bologna. Gli esiti dell'indagine dell'EUA Trends V / Marina Cavallini // Approfondimenti: pubblicazione periodica a cura del centro studi CRUI. – 2007. – № 3. – С. 5-22
6. Didattica innovativa e multiculturalita [Електронний ресурс] / Scuola superiore delle lingue moderne per interpreti e traduttori // Universita' degli studi di Trieste. – Режим доступу: <http://www.dslit.units.it>

7. Modifiche al regolamento recante norme concernenti l'autonomia didattica degli atenei, approvato con decreto del Ministro dell'università e della ricerca scientifica e tecnologica (3 novembre 1999, № 509) / Decreto 22 ottobre 2004, № 270 Pubblicato nella Gazzetta Ufficiale 12 novembre 2004 № 266 [Електронний ресурс] / Normative // MIUR. – Режим доступу: http://www.miur.it/0006Menu_C/0012Docume/0098Normat/4640Modifi_cf2.htm
8. Obiettivi formativi qualificanti della classe L-11 Lingue e culture moderne [Електронний ресурс] / Offerta formativa // MIUR. – Режим доступу: <http://off.miur.it/index.html>
9. Obiettivi formativi qualificanti della classe LM-94 Traduzione specialistica e interpretariato [Електронний ресурс] / Offerta formativa // MIUR. – Режим доступу: <http://off.miur.it/index.html>
10. Riforma universitaria [Електронний ресурс] / Università. it istruzione per l'uso. – Режим доступу: <http://www.univrsita.it>
11. Ufficio di statistica [Електронний ресурс] / Ministero dell'Università e della Ricerca. – Режим доступу: <http://www.miur.it>